
SLUTRAPPORT

Uppdrag att etablera en digital infrastruktur för tillgängliggörande av standardiserade dataset i samhällsbyggnadsprocessen

Innehållsförteckning

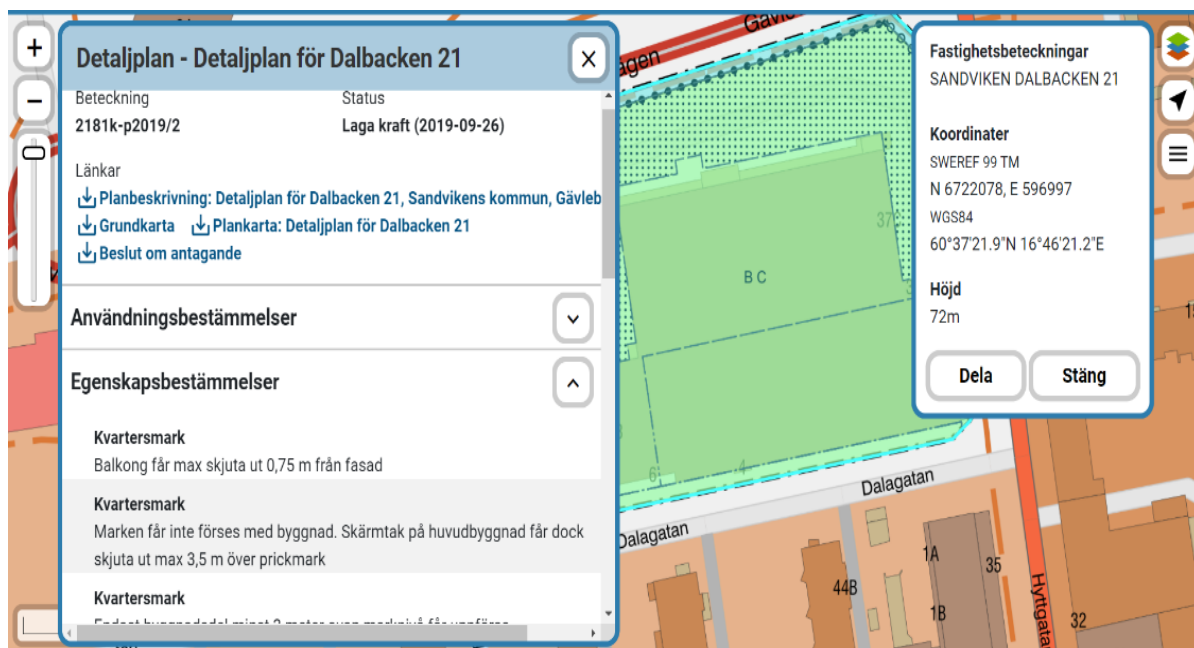
1	SAMMANFATTNING	1
2	UPPDRAGET OCH DESS GENOMFÖRANDE	4
3	NATIONELL ÅTKOMSTPUNKT TILL STANDARDISERAD DATA HOS OLIKA AKTÖRER	6
4	SAMORDNARE AV INFRASTRUKTUREN	8
4.1	DATAMÄNGDER	9
4.2	NATIONELL SPECIFIKATION	9
4.3	FINANSIERINGSMODELLEN	10
4.4	AVTAL	11
4.5	KOMMUNIKATION	11
4.6	SUPPORT	12
4.7	TEKNISKT RAMVERK FÖR TJÄNSTER OCH TJÄNSTEHANTERING	13
4.8	INFORMATIONSAKITEKTURRAMVERK	13
	<i>Del A: Introduktion och grundläggande principer</i>	14
	<i>Del B: Resursmodeller</i>	14
	<i>Del C: Modellering och specifikationer</i>	14
	<i>Del D: Teknisk realisering</i>	14
	<i>Del E: Tillämpning av standarder</i>	14
5	DATAVÄRDSKAP	15
5.1	FORTSATT UTVECKLING AV DATAVÄRDSKAP	15
6	TJÄNSTER FÖR KONSUMENTER	16
7	SAMVERKAN	17
7.1	SAMSPEL MED ANDRA UPPDRAG OCH DÄRMED MAXIMERA NYTTAN	17
7.2	INOM UPPDRAGET – OPERATIVT ARBETE	18
8	FORMALISERAD SAMVERKAN MED MYNDIGHETER MED ETT ÖVERGRIPANDE ANSVAR FÖR SVERIGES SÄKERHET	19
8.1	VIDARE ARBETE	20
8.2	IDENTIFIERADE FRÅGESTÄLLNINGAR	20
9	KVANTIFIERBARA OCH EFTERFRÅGADE NYTTOR OCH EFFEKTER SOM REALISERAS	21
10	REKOMMENDATIONER FÖR VIDARE ARBETE	22

I Sammanfattning

Lantmäteriet har i samverkan med berörda aktörer genomfört regeringsuppdraget - att etablera en digital infrastruktur för tillgängliggörande av två standardiserade dataset i samhällsbyggnadsprocessen.

Som ett resultat av arbetet med begrepp inom uppdraget benämna dataset som datamängd och den digitala infrastrukturen för tillgängliggörande benämns den Nationella geodataplattformen (NGP).

Lantmäteriet har sammanfattningsvis genomfört det som krävs för att etablera en digital infrastruktur så att minst två, enligt fastslagna nationella specifikationer, standardiserade datamängder kan tillgängliggöras och konsumeras. Producenterna kan ansluta sig till NGP och genom datavärdskapet tillgängliggöra två datamängder. Konsumenterna kan ansluta sig till NGP för att se, detaljerat söka samt ladda ner datamängderna.

De datamängder som kan tillgängliggöras i NGP är detaljplan, sedan januari 2021, och byggnad, sedan september 2021. Planbeskrivningarna kan nås genom en länk i NGP som leder till den webbadress som producenten väljer.

Lösning för kommuner som vill tillgängliggöra datamängder utan att använda datavärdskap finns ännu inte på plats, men planeras bli klar under 2022. Frågan om finansieringsmodell för NGP har Lantmäteriet valt att hantera inom ramen för Lantmäteriets ordinarie uppdrag då frågan har en stark

koppling till regeringens ställningstagande till öppna data. Det betyder initialt att endast de kommuner som kan medge ett avgiftsfritt tillgängliggörande av byggnadsinformation kommer att kunna nyttja NGP.

Under perioden januari 2021 till 31 januari 2022 har 162 kommuner anslutit som producent till NGP via avtal, av dessa har 22 kommuner laddat upp och sammanlagt tillgängliggjort 141 detaljplaner i plattformen. Därutöver har cirka 190 konsumenter anslutit sig inom samma period.

Den infrastruktur Lantmäteriet byggt upp är avgränsad från att hantera sekretessbelagd information. Däremot kan lösningen utvecklas till att hantera behörighetsstyrd information.

För att skapa en helhetslösning för informationshantering, anser Lantmäteriet att det är viktigt att inkludera även kommuner i förslagen i IT-driftsutredningen¹. Att kombinera datavårdskapet med att tillhandahålla en nationell molnlösning skulle skapa en helhetslösning för såväl myndigheter som kommuner.

Nyttorna med nationellt standardiserade datamängder som tillgängliggörs via en åtkomstpunkt är stora². Nu finns en infrastruktur för realisering av nyttorna etablerad.

Nu behöver nästa steg tas. För att uppnå den förväntade effekten av en smartare samhällsbyggnadsprocess behöver dels detaljplaner och byggnader i NGP bli rikstäckande, dels behöver antalet nya, standardiserade och etablerade datamängder i NGP bli fler per år än hittills.

Det finns tre grundläggande förutsättningar som regeringen behöver säkerställa för den fortsatta utvecklingen för en digital samhällsbyggnadsprocess:

- **Långsiktigt säkrad finansiering för att digitalisera samhällsbyggnadsprocess.** Den befintliga tilldelade finansieringen om 35 miljoner kronor/år för utveckling av NGP, kommer efter utgången av 2023 endast att vara tillräckligt för förvaltning av infrastrukturen och de vid tidpunkten etablerade datamängderna.

Lantmäteriet kommer därför för den fortsatta utvecklingen efter 2023 och för den förväntade ökningen av antal datamängder som etableras i NGP per år, hemställa om ytterligare medel. Hemställan görs tillsammans med Myndigheten för digital förvaltning (DIGG) och delaktiga myndigheter i regeringsuppdragen ”Att etablera ett nationellt ramverk för grunddata inom den offentliga förvaltningen och ”Att etablera en förvaltningsgemensam digital infrastruktur för informationsutbyte”. Lantmäteriets hemställan i DIGG:s budgetunderlag omfattas av ca 100 miljoner kronor/år (inkl. förvaltningskostnad), av DIGG:s totala hemställan om ca 1,1 miljard kronor för perioden 2023-2025. Hemställan görs för att säkerställa en fortsatt implementering av de ca 150 datamängder som identifierats i tidigare

¹ Säker och kostnadseffektiv IT-drift (SOU 2021:97)

² Lantmäteriets regeringsrapport, Nationellt tillgängliggörande av digitala detaljplaner, bilaga 2 Ekonomisk nytta av ett samlat nationellt tillgängliggörande av geodata i samhällsbyggnadsprocessen, 2019-05-16, Lantmäteriets dnr. 519–2018/2889.

regeringsuppdrag³, vilket efter 2023 bör göras via Lantmäteriets föreslagna grunddatadomänansvar.

Regeringen behöver även göra det möjligt för myndigheter och kommuner att överföra medel till varandra med anledning av nyttjande och åtagande som rör anslagsfinansierade nationella lösningar. Möjligheten att överföra medel underlättar för att Lantmäteriet ska kunna utveckla infrastrukturen i samverkan med andra myndigheter där andra myndigheter åtar sig att utföra överenskomna delar. Det behövs även finnas en legal möjlighet för andra myndigheter att föra över medel till Lantmäteriet mot ett nyttjande av infrastrukturen.

- **En ändamålsenlig lagstiftning som stödjer en säker och hållbar digital process.** Det rättsliga utvecklingsarbetet måste prioriteras. Idag saknas rättsliga förutsättningar för att skala upp infrastrukturen till efterfrågade 150 eller fler datamängder, vilket Lantmäteriet beskrivit i tidigare rapporter.⁴ Den rättsliga styrningen får inte ske i stuprör, och den behöver hänga ihop med utvecklingen av den övergripande styrningen av grunddata och den förvaltningsgemensamma infrastrukturen. Lantmäteriet har haft som arbetshypotes att det behövs en ny nationell lagstiftning kring grunddata och den förvaltningsgemensamma infrastrukturen, där geodata är en del i ett sådant regelverk. Anpassningen och moderniseringen av registerförfattningar behöver ske parallellt. Som ett led i att uppnå en långsiktig och ändamålsenlig lagstiftning behöver lagstiftningen om fastighetsregister moderniseras. Närmare beskrivning av Lantmäteriets juridiska bedömningar finns i bilaga ”Rättsutredningar och rättsliga ställningstaganden Nationell geodataplattform”.
- **Förstärka arbetet med informationssäkerhetsområdet hos berörda myndigheter.** En viktig förutsättning i det fortsatta arbetet är att processer knutna till hanteringen av informationssäkerhet, information i aggregerad form och säkerhetsskydd hanteras nationellt och enhetligt. För detta krävs att till exempel Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Säkerhetspolisen och Försvarmakten ges en stärkt möjlighet att ge stöd åt myndigheter och Sveriges kommuner inom detta område. Detta kommer att ge en god grund för att bedöma och hantera information och processer på samma sätt och utifrån samma grund och bedömning.

Om dessa förutsättningar inte ges, så kommer den nu etablerade infrastrukturen inte att kunna utvecklas vidare efter utgången av 2023.

³ Lantmäteriets regeringsrapport, *Digitalt först-för en smartare samhällsbyggnadsprocess*, sid 41–49, 2018-01-30, Lantmäteriets dnr. 101–2016/831

⁴ Lantmäteriets regeringsrapport, *Nationellt tillgängliggörande av geodata i samhällsbyggnadsprocessen*, 2020-04-26, Lantmäteriets dnr 519-2018/2889 och Lantmäteriets regeringsrapport, *Nationellt tillgängliggörande av digitala detaljplaner*, 2019-01-31, Lantmäteriets dnr. 519–2018/2889.

För att säkerställa fortsatt hög framdrift och förankring i arbetet med att utveckla NGP, samt för ett långsiktigt, samlat och effektivt genomförande av en smartare samhällsbyggnadsprocess, där informationsförsörjning och myndighetsprocesser konsolideras, hemställer Lantmäteriet även om följande regeringsuppdrag:

- Ett uppdrag till Lantmäteriet att verka för rikstäckning av befintliga datamängder, samt utveckling av de datamängder och funktioner som föreslagits i denna rapport. Uppdraget skulle sträcka sig till 2023-12-31 och finansieras inom ram, dvs genom den redan tilldelade finansieringen om 35 miljoner kronor/år.
- Ett regeringsuppdrag i syfte att proaktivt, konsolidera pågående initiativ och uttalade behov för en smartare samhällsbyggnadsprocess med påverkan på Lantmäteriet, i en samlad genomförandeplan. Regeringsuppdraget behöver ske i samråd med berörda intressenter, för att säkerställa genomförbarhet. Uppdraget skulle behöva 18 månader för sitt genomförande och resultera i en beskrivning av önskade tillstånd i strategiska områden, en beskrivning av vägen fram från befintligt nuläge till önskade tillstånd, samt samlade och avvägda behov av juridiska och ekonomiska förutsättningar för helheten.

Lantmäteriet föreslår även att rollen som grunddatadomänansvarig etableras med lämplig styrform. Detta för att tydliggöra Lantmäteriets ansvar och mandat som följer av den nuvarande rollen som nationell samordnare av geodata.

2 Uppdraget och dess genomförande

Januari 2020 tilldelades Lantmäteriet regeringsuppdraget att realisera en digital infrastruktur för minst två standardiserade datamängder i samhällsbyggnadsprocessen till 2022, i enlighet med Lantmäteriets i en tidigare rapport⁵, föreslagna lösning. Lantmäteriet valde tillsammans med Boverket, SKR och länsstyrelserna att prioritera informationen i detaljplaner samt byggnad⁶.

Uppdraget har genomförts i nära samverkan mellan Lantmäteriet, Boverket, länsstyrelserna och SKR, samt enskilda kommuner och kommunernas systemleverantörer. Uppdraget har även genomförts i särskild samverkan med myndigheter med ett övergripande ansvar för Sveriges säkerhet Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB), Säkerhetspolisen (SÄPO) och Försvarsmakten. Samverkan med dessa aktörer är en förutsättning för att de nationella specifikationerna samt de tekniska lösningar som tas fram ska fungera säkert och effektivt i informationens hela livscykel, samt vid konsumtion och produktion av datamängderna.

Lantmäteriet har utöver det, i sitt deltagande i regeringsuppdragen som drivs av Myndigheten för digitalisering (DIGG), aktivt verkat för att lösningen

⁵ Lantmäteriets regeringsrapport, *Nationellt tillgängliggörande av geodata i samhällsbyggnadsprocessen*, 2020-04-26, Lantmäteriets dnr 519-2018/2889.

⁶ [Nationell informationsspecifikation Byggnad \(lantmateriet.se\)](https://www.lantmateriet.se/Information/Informationsspecifikation/Byggnad), läst 2022-01-24.

harmoniseras med de nationella lösningar som föreslås i de pågående regeringsuppdragen:

- Att etablera ett nationellt ramverk för grunddata inom den offentliga förvaltningen⁷.
- Att etablera en förvaltningsgemensam digital infrastruktur för informationsutbyte⁸.

De fastslagna nationella specifikationerna bedöms, såsom det ser ut i nuläget, vara fullt kompatibla med ”Nationellt ramverket för grunddata⁹” som tagits fram inom regeringsuppdraget *att etablera ett nationellt ramverk för grunddata inom den offentliga förvaltningen*. Specifikationerna kan dock komma att behöva justeras eftersom ramverket fortfarande håller på att utvecklas.

På samma sätt förhåller sig delar av NGP väl till nu kända byggblock, som etableras inom regeringsuppdraget *att etablera en förvaltningsgemensam digital infrastruktur för informationsutbyte*. Även här kan justeringar komma att behöva göras framåt när leveranser till ”Den nationella infrastrukturen för informationsutbyte”, numera benämnd ENA, börjar etableras. All efterfrågad funktionalitet för en fullt ut digital informationshantering och samhällsbyggnadsprocess kan inte uppnås förrän delar av ENA är etablerat.

Inom ramen för uppdraget har Lantmäteriet även arbetat med kommunikation och utbildningar till berörda intressenter genom exempelvis publicerade konferenser, webbseminarier, nyhetsbrev, e-learning, handledningar och personliga möten. Lantmäteriet har också fortsatt att på webben sprida de utbildningar som togs fram inom ramen för regeringsuppdraget att genomföra en kompetenssatsning om digitaliseringens möjligheter i plan- och byggprocessen, som slutredovisades den 30 november 2020¹⁰.

För att få en hög resultatuppfyllnad har Lantmäteriet i sitt genomförande, arbetat med en kombination av flera olika styrformer. Uppdraget har internt drivits som ett projekt, med två delprojekt och en styrgrupp med representation från myndighetens samtliga verksamhetsområden.

Delprojektens leveranser har planerats och arbetats fram agilt i sprintar som redovisats för samtliga intressenter i öppna sprintdemos var tredje vecka.

Lantmäteriet har också inom ramen för frivillig samverkan varit sammankallande för en grupp med representanter från Boverket, SKR, länsstyrelserna och Naturvårdsverket. Syftet har varit att säkerställa att de olika

⁷ Regeringsuppdrag Uppdrag att etablera ett nationellt ramverk för grunddata inom den offentliga förvaltningen, Infrastrukturdepartementet, I2019/03307/DF, I2019/01361/DF (delvis), I2019/01412/DF, I2019/01447/DF 2019,

⁸ Regeringsuppdrag Uppdrag att etablera en förvaltningsgemensam digital infrastruktur för informationsutbyte, Infrastrukturdepartementet dnr I2019/03306/DF, I2019/01036/DF, I2019/01361, I2019/02220/DF.

⁹ Ramverk för nationella grunddata inom den offentliga förvaltningen, version 1.0 2021-01-29. [Ramverk för nationella grunddata inom den offentliga förvaltningen \(digg.se\)](#).

Ramverk för nationella grunddata inom den offentliga förvaltningen – bilaga informationsarkitektur, version 1.0 2021-01-29 [Ramverk för nationella grunddata inom den offentliga förvaltningen – bilaga informationsarkitektur \(digg.se\)](#), samt

Ramverk för nationella grunddata inom den offentliga förvaltningen – bilaga processer, version 1.0 2021-01-29 [Ramverk för nationella grunddata inom den offentliga förvaltningen – bilaga processer \(digg.se\)](#); samtliga lästa 2022-01-24.

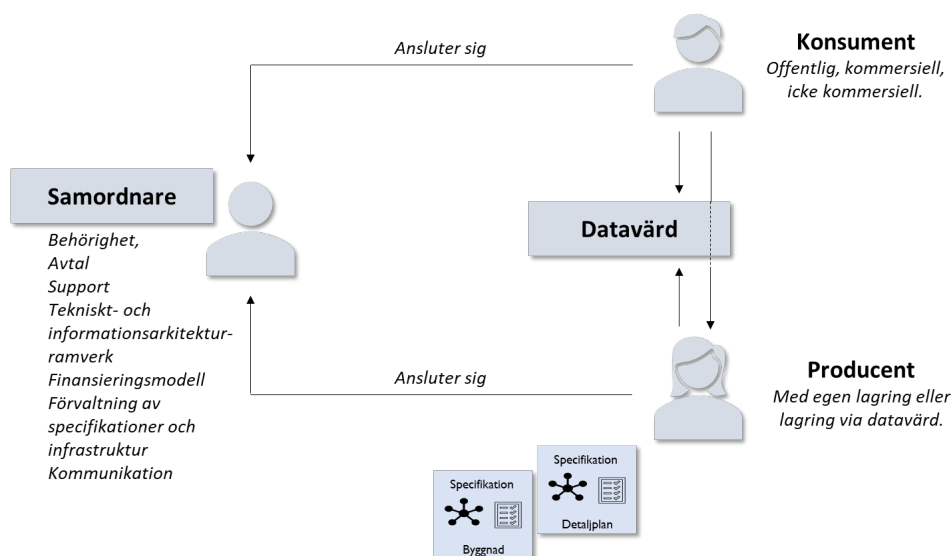
¹⁰ Lantmäteriets regeringsrapport, Uppdrag att driva en kompetenssatsning om digitaliseringens möjligheter i plan- och byggprocessen, 2020–11–30. Lantmäteriets dnr: LM2020/023877.

organisationernas kompetenser, regeringsuppdrag och andra satsningar stärker det samlade genomförandet mot en digital samhällsbyggnadsprocess.

Uppdraget har även fortsatt förankrats inom Geodatarådet, dels för att stödja målen i den nya geodatastrategin, dels för att öka förståelsen för uppdraget och dess leveransers betydelse för geodataområdet.

3 Nationell åtkomstpunkt till standardiserad data hos olika aktörer

NGP utgör en nationell åtkomstpunkt till distribuerat lagrade data, som är nationellt standardiserad, öppen (avgiftsfri, säkerhetshanterad och utan begränsande licensvillkor) och anpassad för maskinläsbarhet. Infrastrukturen bygger på fyra roller, producent, konsument, datavärd och samordnare, men hanterar även rollen ombud för producent och konsument. Infrastrukturen kan beskrivas enligt nedan.

Figur 1 Beskrivning av infrastrukturen. NGP

Genom realiseringen av NGP får Sverige ett proaktivt tillgängliggörande av standardiserade, säkerhetshanterade datamängder i samhällsbyggnadsprocessen, via moderna maskin-maskingränssnitt. Datamängder kan användas för nyttjande i det förberedande arbetet i beslutsprocessen, i visualiseringar och scenarioplaneringar, samt för ändamål för vilka den inte skapades d.v.s. öppen innovation. När juridik och infrastruktur för en fullt ut digital ärendehantering hos kommunerna finns etablerad, är de nationella specifikationerna och de standardiserade informationsmängderna utformade att kunna utgöra en grund även i dessa.

Den infrastruktur Lantmäteriet byggt upp är avgränsad från att hantera sekretessbelagd information, att hantera sådan information skulle kräva en annan säkerhetsnivå på lösning och en annan juridisk grund. Däremot kan lösningen utvecklas till att hantera även behörighetsstyrd information.

Redan idag finns det hos kommunerna sekretessbelagda detaljplaner som kräver en särskild hantering, dessa kan inte tillgängliggöras via NGP. Utifrån nationell säkerhetsbedömning av aggregerade data, har därutöver vissa begränsningar av specificeringar av tekniska anläggningar beslutats av Lantmäteriet utifrån resultatet i säkerhetsskyddsanalysen (se kap 8). Det innebär att kommunen på lokal nivå fortsatt ska använda dessa, men de kommer inte att kunna levereras till NGP eller vara åtkomliga därifrån i aggregerad form. Lantmäteriets genomförda informationssäkerhetsarbete har därmed tydliggjort att detaljplaner som tillgängliggörs via NGP, inte kan utgöra en exakt kopia av kommunens originalhandling. NGP och datavårdskapen kan därmed inte utgöra en arkivlösning för kommunens räkning. Hur det kommer förhålla sig för byggnadsinformation kommer vi inte kunna fastslå förrän i slutet av kommande testår.

För att skapa en helhetslösning för informationshantering, anser Lantmäteriet att det är viktigt att inkludera även kommuner i förslagen i IT-driftsutredningen. Att kombinera datavårdskapet med att tillhandahålla en nationell molnlösning skulle skapa en helhetslösning för såväl myndigheter som kommuner.

NGP och de nationella specifikationerna behåller ändå sitt syfte och sina nyttor. De nationella specifikationerna är anpassade, med stöd i bland annat Boverkets planbestämmelsekatalog och föreskrifter, för att ge riktlinjer för informationsstrukturen, även för sådan information som ur informationssäkerhetsskäl, inte kommer kunna tillgängliggöras i NGP. Det saknas dock stöd för tvingande regler om användande av dessa specifikationer annat än vid leverans till NGP och då i form av avtal.

Datamängder som är anpassade till informationsarkitekturramverket och det tekniska ramverket, kommer att kunna tillgängliggöras via NGP både när Lantmäteriet agerar datavärd och när lagring sker hos producenten. NGP består av ett antal maskin-maskin tjänster som producenter och konsumenter kan använda sig av för att tillgängliggöra och hämta data, oavsett var data har producerats eller var den lagras.

Ansvar för informationen är kvar hos producenten både vad gäller informationens kvalitet och att säkerställa informations- och säkerhetsskyddsklassificering av informationen för den egna hanteringen.

NGP hanterar endast information som inte omfattas av sekretess. Därför ska producenterna säkerställa att sekretessbelagd information inte levereras. Det ansvaret beskrivs i producentavtalet. Om det ändå skulle ske, så aktiveras processen för incidenthantering, som är en del i Lantmäteriets systematiska arbete med säkerhet och riskhantering för att skydda verksamhetens resurser.

Att Lantmäteriet tillhandahåller en plattform medför inte att Lantmäteriet tar över ansvaret eller den praktiska hanteringen för andra myndighets arkivering eller tillhandahållande av allmänna handlingar.

Däremot finns andra direkta praktiska nyttor för producenterna. NGP utgör ett erbjudande om att uppfylla kommunens ansvar enligt förordningen om geografisk miljöinformation genom att:

- Säkerställa att informationsspecifikationen för detaljplan är harmoniserad med Inspires¹¹ dataspecifikation.
- Ta fram visnings- och nedladdningstjänst som följer kraven i Inspire, tillgänglig senast 1 januari 2023.
- Beskriva datamängden och tjänsterna i Geodataportalen.¹²

Därutöver kan NGP utgöra en del i lösningen för kommuners tillhandahållande enligt offentlighetsprincipen respektive kraven som följer av det s.k. MKB-direktivet.¹³

Lantmäteriet bedömer att de informationsmängder som lagras och tillgängliggörs genom datavårdskapet blir allmänna handlingar hos Lantmäteriet.¹⁴ Lantmäteriet ska därmed följa regelverket för arkivering, men själva lagringen i datavårdskapet är i sig inte ett arkiv.

Datavårdskapet är anslagsfinansierat, och bedöms bland annat därför inte vara upphandlingspliktigt för kommunerna¹⁵.

I arbetet med utvecklingen av NGP behöver Lantmäteriet beakta regleringen av immateriella rättigheter. Producenterna förbinder sig i det nuvarande producentavtalet att tillgängliggöra datamängden avgiftsfritt och utan användarbegränsningar under licens CC0 eller motsvarande.

4 Samordnare av infrastrukturen

Samordningsrollen innebär att Lantmäteriet utifrån den nu etablerade nationella infrastrukturen för tillgängliggörande av standardiserade datamängder inom samhällsbyggnadsprocessen, samordnar beslut om tekniska ramverk och ramverk för informationsarkitektur, samt hanterar frågor om avtal, support och finansiering för infrastrukturen. Utöver det verkar Lantmäteriet utifrån samordningsrollen för att producenter inom geodataområdet ska anpassa sin information till de framtagna nationella specifikationerna. Eftersom denna samordningsroll i många delar saknar juridiska mandat som att fatta beslut som berör andra, sker arbetet i nära samverkan med intressenter så att beslut kan fattas i samråd. Resultatet av samordningen leder till en standardisering av teknik- och informationshantering men är för sin

¹¹ Europaparlamentets och rådets direktiv 2007/2/EG av den 14 mars 2007 om upprättande av en infrastruktur för rumslig information i Europeiska gemenskapen (INSPIRE).

¹² Geodataportalen är utvecklad av Lantmäteriet, i samverkan med många myndigheter, för att vara en gemensam ingång till geodata och tjänster i Sverige. Den utgör också Sveriges koppling och bidrag till den europeiska geodataportalen, INSPIRE Geoportal <https://www.lantmateriet.se/sv/Kartor-och-geografisk-information/geodataprodukter/Geodataportalen/> läst 2022-01-24.

¹³ Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/92/EU av den 13 december 2011 om bedömning av inverkan på miljön av vissa offentliga och privata projekt. Direktivet ändrades senast genom Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/52/EU av den 16 april 2014. Direktivets krav att viss information ska finnas tillgänglig för allmänheten under särskilda former är genomfört i plan- och bygglagen (2010:900).

¹⁴ Lantmäteriets regeringsrapport *Nationellt tillgängliggörande av digitala detaljplaner*, 2020-01-31, Lantmäteriets dnr. 519–2018/2889, s. 23 f.

¹⁵ Lantmäteriets regeringsrapport *Nationellt tillgängliggörande av digitala detaljplaner*, 2020-01-31, Lantmäteriets dnr. 519–2018/2889. Lantmäteriets rättsutredning *Lantmäteriet som datavärd för kommunernas detaljplaner – ur ett upphandlingsperspektiv*, 2019-01-22, dnr LM2019/001170.

utveckling starkt beroende av fortsatt lagutveckling för att uppnå en sammanhållen juridisk lösning.

Etablering av förmågan att agera som samordnare, har genomförts enligt plan fränsett framtagandet av en finansieringsmodell. Lantmäteriet bedömer att övriga specificerade förmågor för samordningsrollen är på plats vid uppdragets slutdatum.

4.1 Datamängder

Från och med januari 2021 tillhandahålls funktionalitet som gör att anslutna producenter kan tillgängliggöra datamängder i NGP. Sedan januari 2021 kan anslutna producenter tillgängliggöra datamängden detaljplan och sedan september kan även datamängden byggnad tillgängliggöras.

År 2022 kommer dock att vara ett testår för byggnad, på samma sätt som 2021 varit det för detaljplaner.

Anslutna konsumenter har möjlighet att söka, visa och ladda ner tillgängliga referensobjekt samt datamängder från NGP.

Idag har enbart de producenter som väljer att tillgängliggöra sina datamängder via NGP:s datavärdskap möjlighet att ansluta till NGP. Möjlighet att tillgängliggöra datamängder som lagras i egen regi kommer att introduceras under 2022, då nödvändig behörighets- och federationslösning utvecklats och nödvändig funktionalitet kan tillhandahållas i NGP. Hittills har ett fåtal kommuner visat intresse för en sådan lösning.

4.2 Nationell specifikation

Nationella specifikationer för byggnad och detaljplan (exklusive planbeskrivning) har arbetats fram i nära samverkan med Boverket, kommuner, SKR och kommunernas systemleverantörer. Arbeta med en eventuell nationell specifikation för planbeskrivning pågår i form av arbete med att identifiera nationella användarbehov. Det utreds också hur och om denna typ av fritextinformation på ett säkert sätt kan struktureras och tillgängliggöras nationellt i maskinellt sökbar form. Utöver det pågår också arbete med att definiera vilka krav som ställs på den tekniska realiseringen med en fritextdatabas i relation till den objekt databas som finns för byggnad och detaljplan. Ytterligare en fråga som ska lösas är hur validerings- och kvalitetskontroller av sådana data ska och kan realiseras.

Erfarenheter och krav för detaljplan och byggnad har också inhämtats från delar av innovationsprojektet Smart Built Environment, och privata aktörer. Utgångspunkten har varit att få en så full täckning av innehåll i datamängden som behövs för datamängdens livscykelhantering genom samhällsbyggnadsprocessen, samt för att möta nya behov i arbetet med digital tvilling. Samtidigt har stor vikt lagts vid att säkerställa att personinformation eller säkerhetsskyddsklassad information redan från start hindras från att komma med i modellen. Särskild samverkan med myndigheter med ett övergripande ansvar för Sveriges säkerhet, har genomförts. Utöver det har modellen formats med hänsyn till behov från Statistiska centralbyrån (SCB) samt

Skatteverket, avseende behov av information kopplat till objektet i processen. Även kända användarfall för utsökning av särskilda attribut kopplade till datamängder har tagits i beaktande, till exempel attribut som behövs för att med automatik kunna beräkna byggrätter i en detaljplan. Utformningen av de nationella specifikationerna och informationsmodellen som den bygger på, har lagt grunden för det nationella ramverket för grunddata och följer därmed detta så långt som det är möjligt med hänsyn till att ramverket för grunddata ännu inte fastslagits.

4.3 Finansieringsmodell

Lantmäteriet har valt att för det här uppdraget inte ta fram en särskild affärsmodell för NGP. Lantmäteriet vill avvakta utvecklingen av arbetet med att införa öppna data. Resultatet kommer ha en stor effekt på den affärsmodell som måste byggas. Lantmäteriet har därför beslutat att hantera denna frågeställning genom ett samlat grepp för Lantmäteriets totala finansieringsmodell för informationsförsörjning. Utgångspunkten i denna är att öppna data fortsatt eftersträvas och lösningen har en stark koppling till regeringens ställningstagande till öppna data. Enligt tidigare rapporter inom smartare samhällsbyggnadsprocess, samt som en slutsats i regeringsuppdraget - *att etablera en förvaltningsgemensam digital infrastruktur för informationsutbyte*, likväl som i flera andra rapporter Lantmäteriet deltagit och hänvisat till samt lämnat till regeringen¹⁶, är öppna data en förutsättning för att öka och bredda användningen av informationen. Att data kan hanteras som öppna ur ett informationssäkerhetsperspektiv säkerställs genom specifikationens utformning samt avtal och teknisk realisering. För att data ska kunna hanteras som öppna ur ett avgiftsperspektiv, önskar Lantmäteriet i första hand att detta realiserar med stöd av att avgifter ersätts med anslag.

Till dess att ett beslut om införande av öppna data eller att en ny finansieringsmodell beslutats kan producenter, för att inte riskera intäktsförluster, endast ansluta datamängder som kan tillgängliggöras avgiftsfritt som öppna data. För detaljplaner är det inget hinder. För byggnader har dock Lantmäteriet och generellt även kommunerna avgiftsanspråk med anledning av skyddet enligt URL¹⁷, samtidigt som Lantmäteriet själv tillhandahåller byggnad mot avgift, enligt instruktion. För byggnad blir det därför en starkt begränsande faktor att en finansieringsmodell inte är säkrad. Det betyder initialt att bara kommuner som kan medge ett avgiftsfritt tillgängliggörande av byggnadsinformation kommer att kunna nyttja NGP.

Lantmäteriet bedömer att det är ett omfattande och komplext arbete att utveckla och förvalta en finansieringsmodell. En affärsmodell för NGP

¹⁶ Lantmäteriets regeringsrapport, Nationellt tillgängliggörande av geodata i samhällsbyggnadsprocessen, 2020-04-26, Lantmäteriets dnr 519-2018/2889.

Lantmäteriets regeringsrapport Tillgängliggörande av särskilt värdefulla datamängder, 2020-06-08, Lantmäteriets dnr 2019:007157.

Regeringsuppdrag Uppdrag om säker och effektiv tillgång till grunddata, Finansdepartementet, Fi2018/02149/DF, Fi2018/03036/DF.

Lakomaa, E. (2016) Samhällsekonomisk effekt av öppna geodata, Handelshögskolan i Stockholm.

PwC, The impact of the open geographical data – follow up study, Agency for Data Supply and Efficiency, 2017.

Mer om nyttor med öppna geodata finns i Geodatarådets skrivelse *Hög tid för öppna geodata från Lantmäteriet*, dnr 109-2018/5255, och Lantmäteriets rapport *Effekter och konsekvenser av öppna data*, dnr 109-2016/4287.

¹⁷ Lag (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk.

omfattar användare från såväl kommersiell som offentlig sektor, samt konsumenter såväl som producenter och i slutändan ett stort antal informationsmängder.

Lantmäteriet har förhoppningar om att nya lagstiftningen för öppna data ska skynda på införandet av öppna data i Sverige. Öppna data-utredningen (SOU 2020:55) har föreslagit en ny lag för öppna data. Den nya lagen om öppna data har ännu inte beslutats men väntas träda i kraft under 2022. När den nya lagen är på plats, behöver det analyseras vidare i vilken utsträckning en dessa regler kan komma att utgöra en grund för tillgängliggörande via NGP.

4.4 Avtal

Lantmäteriet har för NGP tagit fram anpassade konsumentvillkor och ett nytt producentavtal. De är framtagna i samråd med en grupp referenskommuner samt SKR.

Så länge enbart avgiftsfria datamängder hanteras i NGP kan konsumenter ansluta genom att acceptera användarvillkoren. Anslutning av producenter hanteras med hjälp av producentavtalet.

Sedan januari 2021 finns användarvillkor för konsument- och producentavtal tillgängliga för NGP:s användare. Arbete med att anpassa konsumentvillkor och producentavtal har fortsatt under året och en ny version¹⁸ av producentavtalet började gälla i november 2021. Resultatet av uppdateringen är en förenklad och mer automatiserad anslutningsprocess och avtalshantering. Det pågår fortsatt arbete med att öka graden av automatisering i anslutningsprocessen.

Intresset att ansluta till NGP har varit stort sedan start och det framtagna arbetssättet för anslutning har fungerat bra.

Av producentavtalet framgår även att Lantmäteriet betalar ut en engångsersättning om 50 000 kr till de kommuner som tillgängliggör en första datamängd i NGP. Ersättningen utgör en statlig ersättning för uppkomna kostnader vid ett utökat offentligt åtagande för kommunen.

4.5 Kommunikation

Den huvudsakliga kanalen för att nå ut med information om arbetet med detta regeringsuppdrag och annat arbete med en smartare samhällsbyggnadsprocess är www.lantmateriet.se/smartsam. Webbplatsen är även den huvudsakliga källan för instruktioner och hjälpdokumentation avseende NGP. Andra viktiga informationskanaler är Lantmäteriets regionala geodatasamordnare¹⁹, som utgör en personlig kontakt till samtliga kommuner, samt Lantmäteriets existerande Geodatasupport.

¹⁸ Mall producentavtal, version 1.2, tillgänglig via <https://www.lantmateriet.se/globalassets/smartere-samhallsbyggnadsprocess/dokument-ssb/producentavtal-geodataplattformen.pdf> läst 2022-01-24.

¹⁹ De regionala geodatasamordnarna är kommunernas kontaktpersoner och ingång till Lantmäteriet

Lantmäteriet har tagit fram ett antal anpassade webbseminarier och utbildningar som finns tillgängliga via webben. Målsättningen med dessa är att beskriva tillgänglig funktionalitet och att underlätta till exempel anslutningsprocessen, samt öka kunskapen om olika delar av en digital samhällsbyggnadsprocess.

Webbinarium:

- Anslutning och leverans, 161 visningar
- Nationell specifikation detaljplan, 177 visningar
- Producentavtal och användningsvillkor, 228 visningar
- Anslutning till NGP, 2 769 visningar

Totalt: 3 335 visningar

- Våga vara digital, i snitt 200 visningar per film.
- Höstseminarium - i snitt 370 visningar per tillfälle.

Utöver detta har 250 kommuner via riktad dialog informerats om anslutning till NGP.

Kartläggning och arbete har genomförts för att sammanställa kommunikationsmaterial till webbsidor, presentationer, utbildningar samt underlag till Lantmäteriets supportorganisation.

Material som beskriver funktionalitet och hantering i NGP finns tillgänglig på samma webbplats, www.lantmateriet.se/smartsam sedan januari 2021. Det pågår kontinuerligt arbete med att uppdatera och aktualisera informationen som är publicerad på webben samt i informationsmaterial som är tillgänglig för Lantmäteriets regionala geodatasamordnare och supportorganisation.

Organisation och arbetssätt har vidareutvecklats inom Lantmäteriet för att hantera inkommande kundbehov samt för att effektivt sprida information om nyheter och annan avgörande information avseende NGP.

SKR samt ett antal referenskommuner har varit aktiva och bidragit i arbetet med att sammanställa och distribuera information till andra intressenter.

Tillsammans med SKR, Boverket, Länsstyrelserna och Naturvårdsverket har också en gemensam presentation och flera vägledningar tagits fram. Dessa har haft som syfte att kommunicera en samlad helhetsbild över de nationella initiativen för digitala detaljplaner, Länsstyrelsernas anpassning samt NGP.

4.6 Support

Lanseringen av NGP har inneburit ett ökat kapacitetsbehov för Lantmäteriets befintliga supportorganisation. Åtgärder har vidtagits för att hantera det ökade kapacitetsbehovet. Ytterligare resurser har tillsatts i supportorganisationen och utbildningsaktiviteter har genomförts. Supportorganisationens befintliga arbetsrutiner har uppdaterats för att även inkludera hanteringen av ärenden relaterade till NGP. Nya roller och rutiner är utvecklade för att skapa ett samlat flöde av supportärenden mellan Lantmäteriet och producenten. Lantmäteriet har nu en väl fungerande supportorganisation tillgänglig,

som har tillgång till rätt kompetens, ett uppdaterat arbetssätt och tillgång till aktuell information samt verktyg för att hantera ärenden relaterade till NGP.

Som en del i ett proaktivt supportarbete har Lantmäteriets regionala geodatasamordnare, många gånger i samverkan med Boverket och länsstyrelserna, haft uppsökande verksamhet för att informera kommuner om kommande förändringar, möjligheter och krav för NGP.

4.7 Tekniskt ramverk för tjänster och tjänstehantering

Ett tekniskt ramverk som delvis utgör en delmängd av det nationella ramverket för grunddata, samt delvis regleras i avtal, är under fortsatt utveckling. Det tekniska ramverket ska utgöra regelverk och stöd för de som vill kunna kommunicera via NGP och delta i utbytet av harmoniserade geodata på ett standardiserat sätt. Det tekniska ramverket ska vara kompatibelt med resultaten från de pågående regeringsuppdragen- *att etablera ett nationellt ramverk för grunddata inom den offentliga förvaltningen och att etablera en förvaltningsgemensam digital infrastruktur för informationsutbyte*, samt med internationella ramverk inom geodataområdet. Detta säkerställs genom Lantmäteriets deltagande i pågående regeringsuppdrag, ledande och deltagande i nationella tekniska forum mellan myndigheter och genom löpande erfarenhetsutbyte med internationella motsvarigheter i till exempel Finland, Norge, Danmark och Nederländerna.

Det tekniska ramverket kommer att beskriva hur tjänster och andra komponenter i NGP ska utformas och dokumenteras för att möjliggöra ett sömlöst datautbyte mellan alla intressenter i samhällsbyggnadsprocessen. Det tekniska ramverket har formats i takt med att de tekniska lösningarna utvecklas inom NGP och beskrivs på Lantmäteriets hemsida²⁰. Dessa beskrivningar innehåller:

- Utformning och dokumentation av API: er.
- Utformning och dokumentation av behörighetslösningar.
- Filformat och datascheman vid dataöverföring.

Dessa beskrivningar kan dock behöva utvecklas och uppdateras när byggblock, börjar levereras från arbetet med att etablera en förvaltningsgemensam digital infrastruktur för informationsutbyte²¹.

4.8 Informationsarkitekturramverk

Ett Informationsarkitekturramverk²² som bygger på det nationella ramverket för grunddata, men med syfte att bättre stödja geodataområdet, är under fortsatt utveckling. Informationsarkitekturramverket har tagits fram för att uppnå ett enhetlig och effektivt informationsutbyte. Den primära målgruppen är producenter och systemleverantörer. Ramverket består av följande delar:

²⁰ www.lm.se/smartsam, läst 2022-01-24.

²¹ Regeringsuppdrag, *Uppdrag att etablera en förvaltningsgemensam digital infrastruktur för informationsutbyte*, Infrastrukturdepartementet dnr I2019/03306/DF, I2019/01036/DF, I2019/01361, I2019/02220/DF

²² [Nationella specifikationer | Lantmäteriet \(lantmateriet.se\)](https://www.lm.se/specifikationer) läst 2022-01-24.

DEL A: INTRODUKTION OCH GRUNDLÄGGANDE PRINCIPER

Den första delen i informationsarkitekturramverket innehåller grundläggande principer. Syftet med principerna är att uppnå en gemensam förståelse kring vad som är viktigt och varför något har utformats så som det har utformats. Principerna kan även användas när en frågeställning uppstår där det inte finns några riktlinjer för lösning.

DEL B: RESURSMODELLER

En resursmodell är en informationsmodell som fungerar som en gemensam resurs för andra informationsmodeller.

Det är alltså en informationsmodell som beskriver generell och gemensam information som används i de olika tillämpningsspecifika informationsmodellerna. Syftet är återanvändning och hantering av information på ett enhetligt sätt, oberoende av informationsområde.

DEL C: MODELLERING OCH SPECIFIKATIONER

Del C beskriver regler och riktlinjer för att skapa en enhetlighet, oberoende av informationsområde och aktör. Detta gäller såväl informationsmodellering, begreppsmodellering, notation som ska användas, hur den ska tillämpas, hur specifikationer ska skrivas och utformas, med mera.

I del C beskrivs även en beslutsprocess där det framgår krav som en specifikation ska uppfylla för att bli godkänd inom den Nationella geodataplattformen.

DEL D: TEKNISK REALISERING

För ett informationsutbyte på nationell nivå är det vitalt att alla aktörer gör samma tolkningar av informationsmodeller.

Del D beskriver hur informationsmodeller ska tolkas och realiserats tekniskt.

DEL E: TILLÄMPNING AV STANDARDER

Standarder är en viktig del i ett nationellt tillgängliggörande av data. Det finns dock situationer där standarder motsäger varandra, inte främjar användarbehov eller av någon annan anledning inte kan användas. Del E beskriver de standarder som används, samt i vilken omfattning.

Observera att del E endast berör informationsarkitekturramverket. Standarder inom respektive informationsområde beaktas och utvärderas av de som tar fram specifikationerna.

Det fastslagna informationsarkitekturramverket bedöms, såsom det ser ut i nuläget, vara fullt kompatibla med ”Nationellt ramverket för grunddata²³” som tagits fram inom regeringsuppdraget att etablera ett nationellt ramverk

²³Ramverk för nationella grunddata inom den offentliga förvaltningen, version 1.0 2021-01-29. [Ramverk för nationella grunddata inom den offentliga förvaltningen \(digg.se\)](#). Ramverk för nationella grunddata inom den offentliga förvaltningen – bilaga informationsarkitektur, version 1.0 2021-01-29 [Ramverk för nationella grunddata inom den offentliga förvaltningen – bilaga informationsarkitektur \(digg.se\)](#), och

Ramverk för nationella grunddata inom den offentliga förvaltningen – bilaga processer, version 1.0 2021-01-29 [Ramverk för nationella grunddata inom den offentliga förvaltningen – bilaga processer \(digg.se\)](#) lästa 2022-01-24.

för grunddata inom den offentliga förvaltningen²⁴. Ramverket och specifikationerna kan dock komma att behöva justeras eftersom det Nationella ramverket för grunddata, fortfarande är under utveckling.

5 Datavärdskap

Genom datavärdskap erbjuds producenter en teknisk miljö för att lagra och tillgängliggöra sina datamängder via moderna API: er enligt de villkor Lantmäteriet formulerat i det tekniska ramverket. Avsikten med datavärdskapet är att ge förutsättningar för att tillgängliggöra informationen via API: er även för de producenter som inte har kompetens eller medel att göra det själva.

Den tekniska lösningen bygger på den arkitektur som togs fram inom ramen för det tidigare regeringsuppdraget – *Smartare samhällsbyggnadsprocess*. Under 2019 byggdes en så kallad pilot för att verifiera arkitekturens grundprinciper. Under 2020 har piloten vidareutvecklats till en första färdig version med funktioner för att lagra och tillgängliggöra detaljplaneinformation. De ingående komponenterna i den tekniska lösningen beskrivs i det här uppdragets delrapport, kapitel 4.1.²⁵

Den tekniska miljön togs i drift i januari 2021 och har under 2021 testats och vidareutvecklats i samverkan med systemleverantörer och kommuner. I september 2021 driftsattes funktioner för att kunna ta emot, lagra och tillgängliggöra byggnadsinformation samt en visnings tjänst för detaljplaner som finns tillgängliga i NGP.

5.1 Fortsatt utveckling av datavärdskap

Inspire-tjänster

Kommunerna är informationsansvariga för detaljplan och planbeskrivning enligt förordning (2010:1770) om geografisk miljöinformation. Lagen och förordningen om geografisk miljöinformation genomför Inspire-direktivet. Enligt gällande producentavtal åtar sig Lantmäteriet att för de kommuner som väljer att tillgängliggöra sina detaljplaner och planbeskrivningar via NGP, säkerställa att den nationella specifikationen är harmoniserad med Inspires dataspecifikation, ta fram och publicera nationell visnings- och nedladdningstjänst som följer kraven i Inspire, samt beskriva datamängderna och tjänsterna i Geodataportalen.

För att uppfylla detta åtagande kommer Lantmäteriet ta fram nationella visnings- och nedladdningstjänster som kommer att tillgängliggöras i NGP senast 1 januari 2023.

Nya datamängder

Styrgruppen för Lantmäteriets interna projekt, som ansvarat för leveranserna mot regeringsuppdraget, har bestämt en inriktning för kommande

²⁴ Regeringsuppdrag, Uppdrag att etablera en förvaltningsgemensam digital infrastruktur för informationsutbyte, Infrastrukturdepartementet dnr I2019/03306/DF, I2019/01036/DF, I2019/01361, I2019/02220/DF

²⁵ Lantmäteriets regeringsrapport *Uppdrag att etablera en digital infrastruktur för tillgängliggörande av standardiserade dataset i samhällsbyggnadsprocessen*, 2021-01-26, dnr. LM2020002393.

datamängder. Inriktningen är tagen utifrån budget, regeringens ambition (så som den framgår av tilldelat uppdrag till Boverket om digitala översiktsplaner), samt utifrån risken att nya datamängder inte kommer att kunna tillgängliggöras i NGP om de idag är avgiftsbelagda. Styrgruppen har bestämt följande principer för prioritering:

1. Färdigställa påbörjade datamängder, följande är då aktuella:
 - a. Byggnad
 - b. Planbeskrivning
 - c. Översiktsplan och Regionplan
2. Engagera fler myndigheter i arbetet med NGP genom att välja datamängder som hanteras som avgiftsfria av dessa andra myndigheter, exempelvis:
 - d. Geotekniska markundersökningar (SGU och SGI)
 - e. Ytbildade vägar och vägkanter (3CIM²⁶, Stockholm, Göteborg, Malmö)
 - f. Lämnings (RAÄ)
 - g. Friluftslivsvärden (Naturvårdsverket)
 - h. Riksintressen (RAÄ och Naturvårdsverket)

För den andra gruppen datamängder är Lantmäteriets initiala bidrag att vara stöd och råd vid myndigheternas arbete.

För att datavärdskapet och NGP ska utvecklas som det är tänkt finns det ett behov av myndigheters och kommuners möjlighet att överföra medel till varandra med anledning av nyttjande och åtagande som rör anslagsfinansierade nationella lösningar. Möjligheten att överföra medel underlättar för att Lantmäteriet ska kunna utveckla infrastrukturen i samverkan med andra myndigheter där andra myndigheter åtar sig att utföra utpekade delar. Det behövs även finnas en legal möjlighet för andra myndigheter att föra över medel till Lantmäteriet mot ett nyttjande av infrastrukturen.

6 Tjänster för konsumenter

Arkitekturen för den tekniska lösningen bygger på att informationen i NGP tillgängliggörs genom öppna och standardiserade API:er, d.v.s. maskin-till-maskingränssnitt. NGP i sig innehåller inga färdiga tjänster eller produkter som vänder sig till en slutanvändare, men Lantmäteriet kommer att kunna ta fram sådana tjänster inom sitt ordinarie tillhandahållande. Avsikten är att det

²⁶ En smart 3D-stadsmodell, där alla objekt innehåller en stor mängd ihopkopplad information, benämns en digital tvilling. I detta projekt studeras hur en digital tvilling kan användas för skyfallsmodellering, vilket är en allt viktigare analys i takt med klimatförändringarna. Projektet ska även testa att implementera informationsmodellen i en databasstruktur samt visualisera den och använda den för skyfallsmodellering.

ska vara öppet för vidareförädlare, system- och GIS-utvecklare²⁷ att fritt skapa tjänster och applikationer som kan konsumera informationen.

API:erna för konsumtion ger användaren möjlighet att söka, visa och ladda ner datamängder från NGP.

Lantmäteriet planerar för en allmänt tillgänglig e-tjänst, denna förväntas publiceras under 2022.

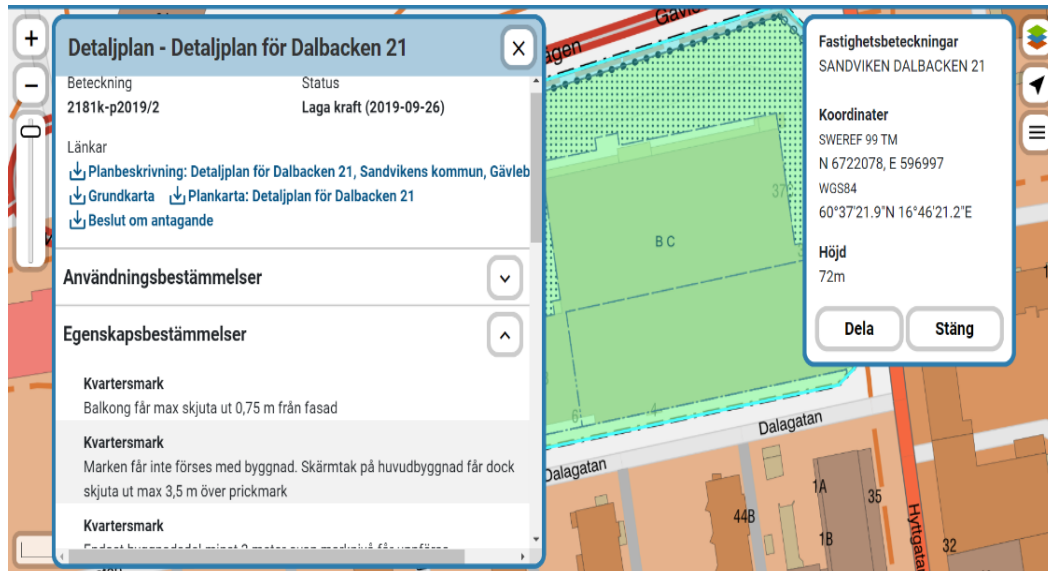

Bild 1: Konsumenter i NGP kan nu se, söka och ladda ner den digitala informationen via API. Här ett smakprov på en detaljplan från Sandviken, som den ser ut i en testversion av Lantmäteriets kommande e-tjänst, där NGP:s API:er används.

7 Samverkan

En förutsättning för att uppdraget ska skapa maximal samhällsnytta är att det harmoniserar med övriga närbesläktade regeringsuppdrag. Lantmäteriet har i detta uppdrag arbetat för att så ska ske.

7.1 Samspel med andra uppdrag och därmed maximera nyttan

Lantmäteriet har säkerställt att de standardiserade datamängderna som produceras inom smartare samhällsbyggnadsprocess, och därmed kan tillgängliggöras i NGP, följer det nationella ramverket för grunddata, med tillåtna anpassningar för domänens behov. På så sätt samspekar uppdraget för en smartare samhällsbyggnadsprocess med uppdraget att etablera ett nationellt ramverk för grunddata. Samtidigt anpassas lösningar i infrastrukturen för informationsutbyte inom samhällsbyggnadsprocessen till att kunna ansluta och nyttja de byggblock som förväntas komma från regeringsuppdraget - att etablera en förvaltningsgemensam digital infrastruktur för

²⁷ "GIS-utvecklare kopplar samman geografisk IT med den mobila tekniken. De administrerar och tillämpar geografisk informationsteknik (GIT), samt skapar egna geografiska informationssystem (GIS) i både desktop-, webb och mobil miljö. GIS-utvecklare kan arbeta inom många olika branscher." Källa: [GIS-utvecklare » Yrken \(framtid.se\)](https://www.gis-utvecklare.se/)

informationsutbyte. Idag kan dock inga tidsangivelser anges för när anslutning kan vara möjlig.

Lantmäteriet har valt att arbeta med regeringsuppdraget- *att etablera ett nationellt ramverk för grunddata inom den offentliga förvaltningen*, inom ramen för Geodatarådets handlingsplan²⁸. Resultatet av arbete under 2021 med att förankra grunddataramverket, samt att identifiera teman, datamängder och ansvariga myndigheter för att nationella standardisera dessa finns beskrivet i en årsrapport²⁹. Syftet är att få en stark förankring inom geodataområdet. Enligt uppdraget föreslås Lantmäteriet bli domänansvarig myndighet för fastighets- och geografisk information.

Domänansvaret innebär att Lantmäteriet blir ansvarig för att inom domänen samordna arbetet med utveckling, förvaltning och implementering av det nationella ramverket för grunddata, anpassat för fastighets- och geografisk information, på domänens utpekade datamängder, vilka då ges kvalitetsstämpeln ”grunddata”.

Uppdraget sammanfaller väl med den samordningsroll som Lantmäteriet identifierat och implementerat inom ramen för detta regeringsuppdrag. Lantmäteriet föreslår därför att rollen som grunddatadomänansvarig etableras med lämplig styrform. Detta för att tydliggöra Lantmäteriets ansvar och mandat som följer av den nuvarande rollen som nationell samordnare av geodata.

Geodatarådet³⁰ är rådgivande till Lantmäteriet och kommer att behöva vara delaktiga i genomförandet av uppdraget att vara domänansvarig myndighet för fastighets- och geografisk information.

Även om Lantmäteriet blir domänansvarig myndighet, så kommer andra aktörer inom geodatarådet att behöva ansvara för att ta fram Nationella specifikationer och säkerställa åtkomst via API för sådana datamängder man producerar.

7.2 Inom uppdraget – operativt arbete

I det operativa arbetet med framtagande av specifikationer, uppbyggnad av organisation och lösningar av datavärdskap samt tillgängliggörande, har Lantmäteriet samverkat med kommuner, SKR, Boverket, kommunernas systemleverantörer samt andra myndigheter med koppling till datamängderna. Detta arbete har baserats på frivillig samverkan och kunnat realiseras då ersättning för nedlagd tid kunnat bekostas av kompetenssatsningen.

Erfarenheter dragna av denna samverkan:

- Utveckling i samverkan är en nödvändighet för kvalitetssäkring och för högsta samhällsnytta. Lantmäteriet hade aldrig ensamt kunnat uppnå resultatet som nu skapats i detta uppdrag.

²⁸ [Geodatarådets handlingsplan 2021–2025 | Lantmäteriet \(lantmateriet.se\)](#), läst 2022-01-24.

²⁹ [Årsrapport för aktiviteten etablering grunddatadomän fastighets och geografisk information 2021 \(lantmateriet.se\)](#)

³⁰ <https://www.lantmateriet.se/geodataradet>

- Resultatet av samverkan måste kvalitetssäkras över tid genom ändrade interna och externa instruktioner och arbetssätt.
- Samverkan måste fortsatt säkerställas i beslut inom enskilda myndigheter som har bäring på de nationella specifikationerna eller infrastrukturen, när vi nu ”kopplar samman” tekniska lösningar, och när de tekniska lösningarna anpassas efter gällande regler.

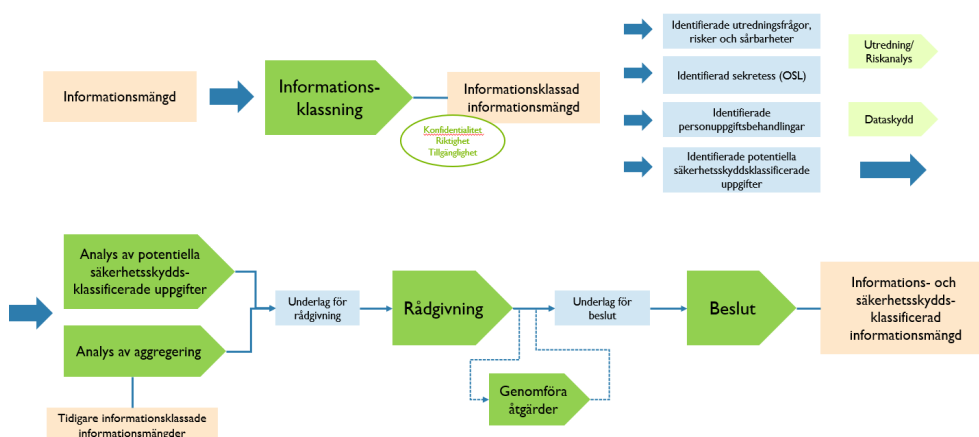
För att kommunerna i sitt handlägningsstöd ska kunna producera planinformation som både uppfyller kraven enligt PBL och efterföljande författningar, samtidigt som den är återanvändbar i samhällsbyggnadsprocessen och kan tillgängliggöras i NGP, har det skapats skarpa beroenden mellan Boverkets föreskrifter och nationella specifikationer. Beroendekedjan utgår från PBL och Boverkets föreskrifter med Planbestämmelsekatalogen till den nationella specifikationen för detaljplan via systemleverantörernas programvaror till kommunernas verksamhetssystem och tillgängliggörandet via NGP.

Ändras förutsättningarna i någon del av kedjan får det genast genomslag hela vägen. För att undvika att kedjan brister behöver ett gemensamt arbetssätt, i form av administrativa rutiner, implementeras, som tar hänsyn till och reglerar möjligheten att göra förändringar och uppdateringar.

8 Formaliserad samverkan med myndigheter med ett övergripande ansvar för Sveriges säkerhet

För att få stöd i frågor kopplade till informationssäkerhet och säkerhetsskydd har Lantmäteriet inlett en formaliserad samverkan med Integritetsskyddsmyndigheten (IMY), Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB), Säkerhetspolisen (SÄPO), Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI) och Försvarsmakten (FM).

Den formaliserade samverkan är en del i den process som är framtagen för att beskriva det systematiska arbetet med informationssäkerhet (inklusive säkerhetsskydd) inom Smartare samhällsbyggnad, som bygger på Lantmäteriets ordinarie arbete inom området.

Figur 2. Bilden visar process för systematiskt arbete för informationsklassning och säkerhetsskyddsklassificering inom projektet Smartare samhällsbyggnadsprocess.

Inom nuvarande uppdrag har datamängderna byggnad och detaljplan informationsklassats. Informationsklassningen resulterade i ett antal olika identifierade utredningsområden, där personuppgiftsbehandlingar var ett av dem. Frågor gällande hantering av personuppgiftsbehandlingar inom datavärdskapet har diskuterats i samverkan med IMY.

Ett annat identifierat utredningsområde är potentiella säkerhetsskyddsklassificerade uppgifter. Enligt processen ska ovan nämnda säkerhetsorganisationer nyttjas för rådgivning efter att Lantmäteriet har genomfört analys och tagit fram underlag. I den formaliserade samverkan för datamängderna byggnad och detaljplan har deltagare från Försvarmakten och MSB ingått. Vid samverkansmöten har Lantmäteriet fått stöd och rådgivning för att kunna göra bedömningar och resultatet från arbetet med säkerhetsskyddsfrågorna har dokumenterats i en säkerhetsskyddsanalys.

8.1 Vidare arbete

Erfarenheterna av det systematiska arbetet med informationssäkerhet inom datavärdskapet är goda och den formaliserade samverkan har fungerat som avsett. Under covid-19-pandemin har Lantmäteriet dock fått anpassa arbetet kopplat till säkerhetsskydd vilket gjort att framdriften blivit påverkad. I det vidare arbetet med kommande teman kan samverkan utvecklas ytterligare.

8.2 Identifierade frågeställningar

Lantmäteriet har identifierat en frågeställning om hur resultatet av säkerhetsskyddsperspektivet påverkar nyttorealiseringsen med NGP.

NGP:s syfte är att maskinellt tillgängliggöra all den information som behövs i samhällsbyggnadsprocessen, förutsatt att den inte är sekretessbelagd. I utformningen av datamängderna detaljplaninformation och byggnad har Lantmäteriet så långt som möjligt försökt tillrättalägga den nationella specifikationen för att undkomma att denna medför säkerhetsrisker vid ett nationellt tillgängliggörande.

Med hänsyn till resultatet av säkerhetsskyddsperspektivet har Lantmäteriet identifierat att det kan förekomma säkerhetsskyddsklassificerade uppgifter i den information som behövs enligt Boverkets planbestämmelsekatalog för en obruten digital samhällsprocess. Som en konsekvens av detta har nödvändiga säkerhetsåtgärder definierats vilket begränsar den möjliga totala datamängden i NGP. För att få tillgång till sådan information måste en konsument istället vända sig till respektive producent med en begäran om utlämnande. Om sådana behov uppträder frekvent och i stor skala begränsas naturligtvis NGP:s värde i stort.

Om NGP utvecklas och blir åtkomstpunkt för alla identifierade informationsmängder kommer den med stor sannolikhet att utgöra en viktig

komponent i den nationella infrastrukturen. Detta oavsett om plattformen skulle komma att bli ursprungskällan, eller enbart åtkomst-/utsökningspunkten för viktiga delar av informationen som är nödvändig för samhällsbyggnadsprocessen. Betydelsen av tillgänglighets- och riktighetsperspektiven skulle då öka väsentligt. I dagsläget uppfyller NGP krav på informationsssäkerhet med nu rådande informationsinnehåll och krav.

En annan återkommande frågeställning berör hur en jämn och riktig säkerhetsskyddsbedömning säkerställs hos producenterna så att säkerhetskänslig information identifieras och hanteras hos producenten och aldrig kommer till NGP. Alla producenter gör sina separata säkerhetsskyddsbedömningar. Här vilar ett stort ansvar på dessa men därmed också på berörda tillsynsmyndigheter, och vad gäller vägledning också på berörda sakmyndigheter, för att en samstämmig och riktig nivå upprätthålls.

9 Kvantifierbara och efterfrågade nyttor och effekter som realiserats

Intresset och önskan att ansluta till NGP har varit god sedan start och skapat arbetssätt för anslutning har fungerat bra. Under perioden januari 2021 till 31 januari 2022 har 162 kommuner anslutit som producent till NGP via avtal, av dessa har 22 kommuner laddat upp och sammanlagt tillgängliggjort 141 detaljplaner i plattformen. Därutöver har cirka 190 konsumenter anslutit sig inom samma period.

Eftersom NGP är under uppbyggnad och ännu inte innehåller någon nationellt täckande datamängd är det svårt att kvantifiera de nyttor som realiserats eller kommer att kunna realiserats på kort sikt. Både tidigare regeringsuppdrag och en undersökning som genomförts bland potentiella användare under 2021 visar att ett nationellt tillhandahållande av standardiserade datamängder kan effektivisera samhällsbyggnadsprocessen i många avseenden.

En slutsats från genomförd undersökning³¹ är att den största direkta nyttan med tillgängliggörandet inte ligger hos geodata- eller planavdelningarna på kommunerna, utan istället hos bygglovsavdelningar, övriga kommunala verksamheter, allmänheten samt hos övriga intressenter.

För bygglovsavdelningen är en av nyttorna med att ha byggnadsobjekt i NGP att de i det läget inte behöver registrera byggnader hos SCB, utan att SCB själva kan hämta informationen. Flertalet intervjuade kommuner pekar på att mer data kommer att finnas tillgängliga vilket kommer att underlätta det interna flödet och leda till kortare handläggningstider. På sikt kan till exempel hanteringen av bygglov förenklas, när datamängder kommer att vara tillgängliga och standardiserade i högre grad.

Även byggherrar och fastighetsutvecklare ser stor nytta med att data tillgängliggörs på nationell nivå. Som exempel i utredningen nämndes ett behov som en nuvarande kund har att bygga 40 000 kvm lager ”någonstans i Sverige”. Att då kunna få en översyn av vilka kommuner som har

³¹ Utveckling, test och införande Geodataplattform. Behovsanalys konsumenter av detaljplaneinformation. Uppdragsnummer 30021154

outnyttjade byggrätter som rymmer och tillåter sådan byggnation skulle underlätta att snabbt komma igång och välja rätt. Idag ”handjagar” man data, får ringa runt i kommuner som man tror kan vara lämpliga. Det tar tid att hitta rätt person på kommunen som kan tillhandahålla rätt information och ibland är den då bara godtycklig. Som extra kommentar i undersökningen nämns att ”det vore förmodligen ett positivt bidrag till hela Sveriges samhällsutveckling om vi kom igång fortare med våra projekt”.

Den indirekta nyttan blir att fler förfrågningar kan besvaras genom att informationen finns tillgänglig och därmed behöver färre förfrågningar komma till bland andra bygglovsavdelningen. Hanteringen av data och tillgängliggörandet till flera intressentgrupper inom kommunens egna förvaltningar skiljer sig åt mellan kommunerna. Med NGP som bas för information om detaljplaner med mera skulle en enhetlighet kunna uppnås vilket därigenom möjliggör förenklade och snabbare processer för beslut.

Ytterligare exempel på behov som kan tillgodoses med NGP framkom när Lantmäteriet bjöds in till ett rundabordssamtal på KTH tillsammans med Boverket, Chalmers och representanter från Stockholm, Uppsala, Göteborg och Östersunds kommun.³² I mötet framställdes en förväntan på att kunna använda digitaliseringens möjligheter, genom att med hjälp av stadsrumsmodeller analysera konsekvenser av olika scenarier på möjliga utvecklingsinriktningar i det strategiska skedet. Det gäller även att över tid löpande kunna analysera stadsutvecklingen och pröva måluppfyllelse. För att klara det behöver det vara tydligt hur data struktureras och hur den kan delas mellan förvaltningar, till andra aktörer (till exempel konsulter, fastighetsägare etcetera), samt hur den kan uppdateras och ajourhållas. Det behöver även vara tydliggjort var gränsen går mellan vad som är ’känsliga data’ och ’icke känsliga data’. För att komma dit krävs tillgång till nationellt standardiserade kvalitativa data, både geodata och socioekonomiska data. Utöver det uttrycktes också behovet av grundläggande forskning inom samtliga delar, samt utveckling och tester av metoder till den mängd av verktyg som redan finns för genomförande av efterfrågade analyser. Genom att se staden som ett system och nyttja digitaliseringens möjligheter till dessa avancerade analyser kan man skapa en gemensam nulägesbild, som skiljer sig från planerna genom sitt större sammanhang och komplexitet som bättre avspeglar verkligheten. Lantmäteriet bedömer att NGP kommer att bidra till att tillgodose ovan beskrivna behov. Genom att utveckla NGP standardiseras och tillgängliggörs vissa av de datamängder och handlingar som efterfrågas.

10 Rekommendationer för vidare arbete

Lantmäteriet har i denna slutrapport beskrivit hur tillgängliggörandet av standardiserade datamängder i Nationell geodataplattform har realiserats. Det innebär att Nationell geodataplattform är etablerad och i drift med två utvalda datamängder. Regeringsuppdraget bygger på en harmoniserad

³² November 2021. Malin Klintborg deltog från Lantmäteriet.

informationshantering via en nationell informationsförsörjning mellan stat och kommun samt övriga intressenter i samhällsbyggnadsprocessen.

Nu behöver nästa steg tas. För att uppnå den förväntade effekten av en smartare samhällsbyggnadsprocess behöver dels detaljplaner och byggnader i NGP bli rikstäckande, dels behöver antalet nya, standardiserade och etablerade datamängder i NGP bli fler per år än hittills.

Lantmäteriets uppdrag idag är att säkerställa ägande av fastigheter, skapa en enhetlig fastighetsbildning samt ha en grundläggande informationsförsörjning. Det finns ett behov av att säkerställa att samtliga pågående utvecklingsinitiativ, är beaktade och de strategiska gapen identifierade, för att Lantmäteriets fullt ska bidra till att uppnå en digital samhällsbyggnadsprocess. Det finns även ett behov att kunna möta de förväntningar som finns från övriga involverade parter i den digitala samhällsbyggnadsprocessen, samt kunna ge övervägda förslag på strategiska ställningstaganden som påverkar hela processen.

Det finns tre grundläggande förutsättningar som Regeringen måste säkerställa för den fortsatta utvecklingen för en digital samhällsbyggnadsprocess:

- **Långsiktigt säkrad finansiering för att digitalisera samhällsbyggnadsprocess.** Den befintliga tilldelade finansieringen om 35 miljoner kronor/år för utveckling av NGP, kommer efter utgången av 2023 endast att vara tillräckligt för förvaltning av infrastrukturen och de vid tidpunkten etablerade datamängderna.

Lantmäteriet kommer därför för den fortsatta utvecklingen efter 2023 och för den förväntade ökningen av antal datamängder som etableras i NGP per år, hemställa om ytterligare medel. Hemställan görs tillsammans med Myndigheten för digital förvaltning (DIGG) och delaktiga myndigheter i regeringsuppdragen ”Att etablera ett nationellt ramverk för grunddata inom den offentliga förvaltningen och ”Att etablera en förvaltningsgemensam digital infrastruktur för informationsutbyte”. Lantmäteriets hemställan i DIGG:s budgetunderlag omfattas av ca 100 miljoner kronor/år (inkl. förvaltningskostnad), av DIGG:s totala hemställan om ca 1,1 miljard kronor för perioden 2023–2025. Hemställan görs för att säkerställa en fortsatt implementering av de ca 150 datamängder som identifierats i tidigare regeringsuppdrag³³, vilket efter 2023 bör göras med utvecklat lagstöd via Lantmäteriets föreslagna grunddatadomänansvar.

Regeringen behöver även göra det möjligt för myndigheter och kommuner att överföra medel till varandra med anledning av nyttjande och åtagande som rör anslagsfinansierade nationella lösningar. Möjligheten att överföra medel underlättar för att Lantmäteriet ska kunna utveckla infrastrukturen i samverkan med andra myndigheter där andra myndigheter åtar sig att utföra överenskomna delar. Det

³³ [Lantmäteriets regeringsrapport, Digitalt först-för en smartare samhällsbyggnadsprocess, sid 41–49. 2018-01-30, Lantmäteriets dnr. 101-2016/831.](#)

behövs även finnas en legal möjlighet för andra myndigheter att föra över medel till Lantmäteriet mot ett nyttjande av infrastrukturen.

- **En ändamålsenlig lagstiftning som stödjer en säker och hållbar digital process.** Det rättsliga utvecklingsarbetet måste prioriteras. Idag saknas rättsliga förutsättningar för att skala upp infrastrukturen till efterfrågade 150 eller fler datamängder, vilket Lantmäteriet beskrivit i tidigare rapporter.³⁴ Den rättsliga styrningen får inte ske i stuprör, och den behöver hänga ihop med utvecklingen av den övergripande styrningen av grunddata och den förvaltningsgemensamma infrastrukturen. Lantmäteriet har haft som arbetshypotes att det behövs en ny nationell lagstiftning kring grunddata och den förvaltningsgemensamma infrastrukturen, där geodata är en del i ett sådant regelverk. Anpassningen och moderniseringen av registerförfattningar behöver ske parallellt. Som ett led i att uppnå en långsiktig och ändamålsenlig lagstiftning behöver lagstiftningen om fastighetsregister moderniseras. Närmare beskrivning av Lantmäteriets juridiska bedömningar finns i bilaga ”Rättsutredningar och rättsliga ställningstaganden Nationell geodataplattform”.
- **Förstärka arbetet med informationssäkerhetsområdet hos berörda myndigheter.** En viktig förutsättning i det fortsatta arbetet är att processer knutna till hanteringen av informationssäkerhet, informationer i aggregerad form och säkerhetsskydd hanteras nationellt och enhetligt. För detta krävs att till exempel Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Säkerhetspolisen och Försvarsmakten ges en stärkt möjlighet att ge stöd åt myndigheter och Sveriges kommuner inom detta område. Vilket ger en god grund för att bedöma och hantera information och processer på samma sätt och utifrån samma grund och bedömning.

Om dessa förutsättningar inte ges, så kommer den nu etablerade infrastrukturen inte att kunna utvecklas vidare efter utgången av 2023.

För att säkerställa fortsatt hög framdrift och förankring i arbetet med att utveckla NGP, samt för ett samlat och effektivt genomförande av en smartare samhällsbyggnadsprocess, där informationsförsörjning och myndighetsprocesser konsolideras, hemställer Lantmäteriet även om följande regeringsuppdrag:

- Ett uppdrag till Lantmäteriet att verka för rikstäckning av befintliga datamängder, samt utveckling av de datamängder och funktioner som föreslagits i denna rapport. Uppdraget skulle sträcka sig till 2023-12-31 och finansieras inom ram, dvs genom den redan tilldelade finansieringen om 35 miljoner kronor/år.

³⁴ Lantmäteriets regeringsrapport, *Nationellt tillgängliggörande av geodata i samhällsbyggnadsprocessen*, 2020-04-26, Lantmäteriets dnr 519-2018/2889 och Lantmäteriets regeringsrapport, *Nationellt tillgängliggörande av digitala detaljplaner*, 2019-01-31, Lantmäteriets dnr. 519-2018/2889.

- Ett regeringsuppdrag i syfte att proaktivt, konsolidera pågående initiativ och uttalade behov för en smartare samhällsbyggnadsprocess med påverkan på Lantmäteriet, i en samlad genomförandeplan. Regeringsuppdraget behöver ske i samråd med berörda intressenter, för att säkerställa genomförbarhet. Uppdraget skulle behöva 18 månader för sitt genomförande och resultera i en beskrivning av önskade tillstånd i strategiska områden, en beskrivning av vägen fram från befintligt nuläge till önskade tillstånd, samt samlade och avvägda behov av juridiska och ekonomiska förutsättningar för helheten.

Lantmäteriet föreslår även att rollen som grunddatadomänansvarig etableras med lämplig styrform. Detta för att tydliggöra Lantmäteriets ansvar och mandat som följer av den nuvarande rollen som nationell samordnare av geodata.